

mirovni pokret i socijalizam

ken coates.

Socijalizam ili varvarstvo?

Van svake je sumnje da su prvi socijalisti bili u stvari, jedan mirovni pokret:

„Istorija svakog dosadašnjeg društva jeste istorija klasnih borbi. Slobodni čovek i rob, patricij i plebejac, baron i kmet, esnafski majstor i kalfa, ukratko – ugnjetoči i ugnjeteni stajali su jedan prema drugom u stalnoj suprotnosti, vodili neprekidnu, čas skrivenu čas otvorenu borbu, borbu koja je uvek završavala revolucionarnim preobražajem celog društva ili zajednički kom propašću klase koje su se borile.“

Sto godina nakon Marksove smrti ove uvodne reči *Komunističkog manifesta* mnogima, zvuče više kao predosećanje propasti nego kao bodreњe puno nade, što je zapravo bila njihova svrha. „Zajednička propast sukobljenih klasa“ više nam ne izgleda kao neka daleka perspektiva, već kao sasvim verovatan događaj kada jedni druge gledamo preko nišana nuklearnih platformi razasutih širom Evrope sredinom osamdesetih.

Na samom početku I svetskog rata, Rosa Luxemburg, zatočena zbog toga što je branila Marksov internacionalizam, napisala je u zatvoru pamflet, *Krizi nemačke socijal-demokratije*, inače poznat pod nazivom *Jurski pamflet*.² U tom traktatu ona se vraća Engelsovom tvrdnju da je »kapitalizam suočen sa dilemom – ili napredak ka socijalizmu, ili vraćanje u varvarstvo.« Za Luxemburgovu »ovaj svetski rat znači vraćanje u varvarstvo... ili trijumf imperializma i uništenje celokupne kulture, depopulaciju, beznade, degeneraciju, ogromno groblje; ili pobedu socijalizma.« Oni koji su svodili račune tog I svetskog rata nisu mogli, a da ne potvrde ovo njen previđanje. Dok je u tajnosti štampan njen pamflet, besnela je bitka kod Verdene na frontu dužine od 20 milja.³ Kretanje na dužini od 5 milja ovog fronta koštalo je 281.000 nemačkih života i 315.000 francuskih. 10. jula Rosa Luxemburg je ponovo uhapšena tako da je bila u zatvoru i u vreme bitke kod Some koja je trajala sve do 14. novembra i koštala 419.604 britanskih i 194.451 francuskih žrtava. Nemački gubici u Jjudstvu procenjeni su na oko pola miliona života.

Tokom užasne četiri godine ova klanica nepojmljivih razmara koštala je oko 272970 miliona dolara. »Varvarstvo« u ubočajušenom smislu te reči je sasvim blag opis sveopštег zločina i upotrebljavajući ga, činimo nepravdu pravim varvarima za koja je klanje predstavljalo težak fizički posao, lišen pomoći, mehaničkih sredstava. Danas je proces klanja efikasniji no ikada. Ogromna povećanja vojnih izdataka omogućuju takav broj žrtava u poređenju s kojim bi i svetski rat izgledao kao neka gotovo bezazlena igra. Rosa Luxemburg nije verovala da će varvarstvo koje je osudivala postati »zajednička propast sukobljenih klasa«: »mi nismo izgubljeni«, govorila je, »mi ćemo pobediti ake nismo zaboravili kako da učimo.« Generacije 1918. godine još uvek su imale vremena da uče.⁴

Ali samo 20 godina kasnije te lekcije biće uglavnom zaboravljene. Tokom šest godina, od septembra 1939. godine, 70 miliona ljudi uključeno je u borbene oružane snage, a od toga 17 miliona je ubijeno. Siguran znak napredovanja varvarstva je to da je »ubijeno više civila nego vojnika – neki su nastradali u bombardovanjima iz vazduha, drugi su ubijeni kao partizani ili taoci, dok je ogroman broj stihiski pogubljen tokom sprovođenja rasističke doktrine nacizma; mnogi su nastradali zbog gladi i teških uslova života na prirodnom radu u Nemačkoj ili pod opsadom Lenjingrada i mnogih drugih gradova.⁵

Kod A. J. P. Taylora nalazimo sledeće podatke o gubicima u pojedinim zemljama. 5.8 miliona Poljaka – muškaraca, žena i dece ubijeno je od Nemaca pored 300.000 poginulih poljskih vojnika, Poljska je izgubila 15% svog stanovništva. 6 miliona sovjetskih vojnika ubijeno je u borbama i 14 miliona civila i vojnika tokom nemačke okupacije. SSSR je izgubio 10% stanovništva. Trećina od 1,5 milion ubijenih Jugoslovena bili su borci, ostalo stanovništvo. 5.4 miliona Nemaca poginulo je u borbama, a oko 600.000 civila nastradalo je od bombardovanja. Milion Japanaca poginulo je u borbama i 600.000 civila od bombardovanja. Teško je, utvrditi brojke o pokolju u Kini. Taylor nagada da je stradal do 3 do 13 miliona ljudi »više zbog teških uslova života nego u borbama.« Užasna glad odnela je milione života u Indiji. Ubijeno je 200.000 francuskih vojnika i dva puta više civila. 300.000 italijanskih vojnika poginulo je u borbama, »polovina na strani Nemaca, a polovina u partizanskim redovima, na strani saveznika.« Isto toliko britanskih vojnika, za jedno sa 62.000 civila koji su nastradali tokom »Blitzkrija«. Sjedinjene države su najbolje prošle: poginulo je 300.000 vojnika, što na evropskom, što na azijskom bojištu i – nijedan civil.«

Stalni napredak takozvanog »konvencionalnog« oružja već je 1945. godine punio klanice civilnim žrtvama. Bombarderi koji su 8. marta 1945. posetili Tokio uništili su 83.000 ljudskih života ili 21.000 više od ukupnog broja nastradalih od bombardovanja tokom svih šest godina rata u Britaniji. Napredak nauke i vojne tehnologije bio je takav da je i pre Hirošime i Nagasaki bilo moguće za jednu jedinu noć ubiti 135.000 ljudi, kao što se dogodilo u Drezdenu 13. februara 1945. godine.

I pre nego što smo zakoračili u epohu nuklearnog oružja, rat je izšao iz okvira čuvene Clausewitzeve opaske. Ne postoji takav smisao reči u kome se klanje ovakvih razmara može opisati kao »nastavak politike drugim sredstvima.« Politika nastavljena na takav način bila je politika genocida. Od trenutka rat je napustio teren političke akcije i stupio na tlo kriminala.

Između oktobra 1939. i maja 1945. američki i britanski bombarderi izručili su 2.7 miliona tona bombi na bojištima Evrope. Bombardovan je 61 grad u Nemačkoj i razoren je oko 3.5 miliona kuća. Kada su po završetku

neprijateljstava Amerikanci pokušali da svedu račun ovog svog strateškog bombardovanja, on je izgledao ovako: 300.000 ubijenih civila. Kasnije je, međutim, pokazalo da je bilo čak dvostruko više žrtava. Ali, »mada je moral značajno opao« ovo »praktično nije imalo nikakvog uticaja na proizvodnju oružja.«⁶ Vazdušni rat se može »opravdati« kao terorističko sredstvo, ali ne kao vojni instrument. Međutim, ni posle 1945. teror kao sredstvo, nije napušten. Tokom trogodišnjeg rata u Koreji, Severnokorejci su imali oko pola miliona vojnih gubitaka i verovatno dvostruko više među civilima. Bombardovanje je bilo stalno i besomučno. General O'Donnell, zapovednik Dalekoistočne bombarderske komande izveštava:

»Sve je uništeno. Ništa ostao ni kamen na kamenu.

Pre nego što su ušli Kinezi, mi smo obavili svoj posao; u Koreji više nije bilo nijedne mete.«⁷

Pjongjang je iz rata izbašao sa samo dve čitave kuće i sa jednom petnom stanovništvom. Izvan gradova, sistematsko uništavanje seljaštva direktnim bombardovanjem nije donelo pobedu; pa ni sračunati napadi na irigacioni sistem brana uprkos užasnim posledicama. Maja 1953. pet ovakvih brana je uništeno i jedna od niza poplava koje su usledile »izdubila je dolinu od 27 milja.«⁸

Od Koreje do Vijetnama teror je prosto rastao i rastao. Za sedam godina, od 1965 do 1971, američke vojne snage izručile su 13 miliona tona eksploziva u Indokinu, od toga 6,5 miliona iz vazduha. »Ova zapanjujuća količina artillerije dostiže energiju od 450 nuklearnih bombi jednakih onoj koja je bačena na Hirošimu. Za oblast Indokine i njene stanovnike to je oko 70. kg. eksploziva po jutru zemljista i 280 kg. po osobi... od 13 miliona tona, 10,5 miliona tona eksplodiralo je u Južnom Vijetnamu – 250 po jutru i 600 kg po osobi... krateri su išarali čitav Južni Vijetnam; šume, močvare, njive, staze, puteve...«⁹ Čak i 1971. Indokina je apsorbovala bombardovanja u kojima je upotrebljeno dvostruko više eksploziva nego što su Sjedinjene države upotrebile ukupno, na svim bojištima tokom II svetskog rata. »Iz vazduha, neke oblasti u Vijetnamu izgledaju kao predeli na fotografijama Mesečeve površine, kažu Wst i Pfeiffer u svome istraživanju. Ni bombardovanje Kambodže tokom 1972. i 1973. nije bilo ništa manje sistematично, mada je sprovedeno ilegalno, bez saglasnosti Kongresa. Tokom 14 meseci izvedeno je 3.630 napada B 52 na Kambodžu. Uobičajena misija B52 uključivala je sedam aviona sa oko 380.000 kg bombi na oblast veličine nepunih 1.000 jutara zemlje. Pred ovim brojkama zastaje dah. Ali ni to nije pomoglo američkim štićenicima u Kambodži. William Shawcross izveštava:

»Iz tog letnjeg rata urezala mi se slika seoskih dečaka i devojaka obučenih u crno kako se polako kreću kroz blato, poluzbezumljeni od straha; danju se bombarderi okomljuju na njih, a noćima bombe od 300 kg pršte okolo. Terani napred nedeljama i nedeljama, stalno se zglibljuju. Gacaju po kaljavinu nasipima da bi napadali vladine položaje, stalno gubeći svoje druge uz put, idući u sve proredenijim redovima kroz predele koji bi izgledali kao Mesečeva površina da nisu pod vodom. Išli su napred, ka sedištu neprijatelja, terani od svojih komandi – ta čašica čemernih ljudi koji su i po 10 godina živeli u osam džungle i čije je iskustvo o nekom savezu bila samo izdaja, a jedino znanje o ratu bilo masovno uništenje.«¹⁰ Zločin je pothranjivao zločin.

Trauma je stvarala traumu. Pretrija koju je predsednik Johnson uputio svojim protivnicima u Vijetnamu glasila je: »Bombardovaćemo ih dok se ne vrate u kameno doba.« I tajni rat predsednika Nixon-a i Kisingera protiv Kambodže, može se reći, bio je upravo to. I ne treba zaboraviti da je sve postignuto konvencionalnim oružjem. Ako bismo pokušali da utvrđimo model ponašanja društava koja su pretrpela nuklearno bombarodvanje, najbolje pristup našli bismo upravo u ovom divljačkom sukobu u Kampučiji posle ove zastrašujuće orgije razaranja. Granica između efekata moderne visokosplativne municije i efekata nuklearnog oružja u moralnom smislu nije tako apsolutna kao što se pretpostavlja; o tome bismo mogli naći mnoga svedočanstva u Trećem svetu, naravno, ako bismo imali sluha da ih čujemo.

Da su klasični zagovornici socijalizma imali naočnjače može se videti iz njihovog odobravanja (tokom devetnaestog stoljeća, a i kasnije) Clausewitzove stare izreke. Po Greshamovom zakonu, *vrednost intelektualne monete u kojoj* zvučne parole potiskuju pravi smisao, smanjuje se. Sigurno je i Clausewitz trpeo, kao i svi drugi u staroj Kraljevskoj kovnici, od obrezivača novca i onih koji su mu umanjivali vrednost. Danas će svako ko čuje njezino ime odgovoriti sa istom opštom frazom. Ali upravo je to unijelo svaku stvarno značenje koje je ta rečenica nekad mogla imati. Spaljivanje žive coreanske i vijetnamske dece nikako nije moglo imati veze sa ma kojim racionalnim političkim procesom. Razum je bio prva žrtva tehničkog preterivanja u pravljenju modernog oružja.

Siguran znak varvarstva je to da je tako mali broj ljudi u razvijenom svetu svestan onoga što se dešava u dalekoj tmini kolonijalnih ratova.

Pa ipak, mi još nismo izgubljeni... ako nismo zaboravili kako da učimo. Šta je zapravo naučeno od završetka II svetskog rata na ovom?

Uloga radničkog pokreta u sprečavanju rata

Mandel veruje da do izbijanja kolonijalnih borbi dolazi istovremeno sa »preokretom globalne snage radničkog pokreta«. On veruje, da sve dok je ovaj pokret snažan, teško može doći do izbijanja svetskog rata. Svedočanstva koja on navodi u prilog ovom stavu izgledaju prilično slaba.

Zar ova prethodna svetska rata, pita on, nisu izbile odmah nakon slabljenja borbenosti radničkih pokreta ili posle dugog niza poraza radnika? Ali ova pitanja svakako povlače druga: što je dovelo do iznenadnog sloma 1914. godine? Šta, ako ne izbijanje rata? Naravno, borbenost industrijskog radništva je utihnula 1915. kada je mobilizacija povukla ljudе na front, na masovne klanice. Ali u mnogim zemljama i u mnogim industrijama, radnički nemiri kojima su obilovale godine 1911, 1912. i 1913. i dalje su nastavljeni sa velikom žestinom sve do samog izbijanja rata. U Britaniji štrajkač aktivnost je i dalje bila veoma snažna. Broj članova sindikata i dalje je rastao, prelazeći čak 4 miliona, dok je ideo beskompromisnih štrajkova koji su trajali i više od mesec dana dostigao četvrtinu ukupnog broja. I u Rusiji, kako je Trocki pokazao na početku svoje *Istorijske ruske revolucije*, politički štrajkovi dostigli su nevideni zamah upravo u prvoj polovini 1914. Nesumnjivo je da je izbijanje rata zastavilo ove tokove. Bilo bi, međutim, neozbiljno tvrditi da je rat izazvan, ili čak da je njegovo izbijanje olakšano time što je nezadovoljstvo industrijskih radnika počelo da jenjava. Ne. Ti nemiri

pretvorili su se u nacionalističko, krvožedno bezumlje i to je bio najveći pakao kroz koji je međunarodni socijalizam ikada prošao. Niko nije tako dobro predstavio tu otrovnju atmosferu kao Trocki:

»Na prvi zvuk trube revolucionarni pokret je zamro. Aktivniji redovi radnika bili su mobilisani. Revolucionarni elementi izbačeni su iz fabrika na front. Uvedene su oštire kazne za štrajkovanje. Radnička štampa je zbrisana. Sindikati su ugušeni. Stotine hiljada žena, dečaka, seljaka, nagrnuši su u pogone. Rat – zajedno sa propšću Internacionale – uveliko je politički dezorientisao radnike i omogućio fabričkoj administraciji da digne glavu i nastupa patriotski u ime fabrika, povukavši za sobom dobar deo radništva i primoravajući one hrabrije i odlučnije da čute i da čekaju. Revolucionarne ideje jedva da su se održavale u malim i učutkanim krugovima. Tih dana u fabrikama nikao se nije usudiova da sebe nazove boljiševikom, ne samo iz straha da će biti uhapšen već i da će biti pretučen od nazadnjih radnika.«¹²

U Engleskoj, Bertrand Russell nije ni sanjao da sebe naziva boljiševikom, pa opet mu to nije pomoglo; napali su ga patrioti naoružani letvama sa zardalim ekserima. »Spasite ga«, uzviknuši je jedna prisutna dama, »on je čuveni filozof«. Niko od policajaca nije se ni makao. »Ali on je naučnik svetskog glasa« i dalje je bila uporna njegova spasiteljica. Opet ništa. »Ali on je brat jednog lorda« konačno je zavapila. »Na to«, pisao je on kasnije »policija je pohitala da mi pomogne«. Radnici pacifisti sigurno su imali manje sreće.

U tom smislu, II svetski rat značajno se razlikovalo od Prvog. Za razliku od jednog opšteg napredovanja sindikalizma i socijalizma u deceniji koja je prethodila 1914-oj, 1939. godina došla je posle pobeđe fašizma u jednom broju zemalja, što je, nema sumnje, dovelo do slabljenja radničkog pokreta gotovo u čitavoj Evropi. Međutim, radnički pokret Sjedinjenih država dostigao je u to vreme svoj vrhunac i dotad neviđenu snagu.

U stvari, Mandel se bavi sa dva različita slučaja. U prvom, borbenost radništva je rasla sve do 1914. dok su u drugom slučaju, pre 1939. sindikati i radnički pokreti trpeli velike gubitke (tolike da se ponekad radišo o njihovoj potpunoj propasti). Veoma je teško, na osnovu ovakvih podataka praviti generalizacije o stvarnom stanju odnosa radničkih pokreta širom sveta koji bi mogli, ili ne bi mogli, voditi izbijanju trećeg svetskog rata. Stoga je bolje držati se drugih podataka u nadi da ćemo doći do jednog shvatljivijeg i plauzibilnijeg objašnjenja. Bez obzira na sve, pripreme za treći svetski rat zatidu jedan izvanredno snažan mirovni pokret, dok u nizu zemalja radnički pokret doživljava velike poraze na izborima, a sindikati su ulovljeni u klopu grotesknog rasta nezaposlenosti. Mada između njih postoje značajne razlike, oba slučaja koje navodi Mandel tiču se rata koji počinje između imperialističkih sila, a ne konfrontacije između klimavog imperijalističkog »saveza« na jednoj i nategnutne grupe zemalja koje sebe nazivaju »socijalističkim« na drugoj strani. Makoliko (mnogo ili malo) obračali pažnju na glasne ideološke spore, može li nam se oprostiti bojazan da bi nadmetanje između kapitala još uvek moglo voditi stvaranju ratova? Ako se održi pluralizam m »socijalizama« nemoguće je da neki od njih ne budu uvučeni u različite orbite – oko Japana, recimo, ili možda Nemačke?

Međutim, makoliko dva saveza bila klimava i nesigurna, oni se sada konfrontiraju, a dve velike nuklearne sile učvršćuju taj sukob. Štaviše, problem razvoja tehnologije nuklearnog oružja je u tome da ona odluku da li započeti rat ili ne, čini daleko manje odgovornom i stoga izvan kontrole više nego ikada u ranijoj istoriji. I potvrđujući ovako stanje stvari mi ne tvrdimo da su ratovi obično bili započeti pravim demokratskim procesom. Istina je, u stvari, suprotno. Radnički pokreti zaraćenih strana Europe nisu uspeli da spreče i svetski rat, a to je, bez sumnje, bio ogroman poraz i za demokratiju i za socijalizam; posledice tog poraza osećaju se i danas, kada se približavamo poslednjoj deceniji ovog veka. Ali u principu, postojala je mogućnost da se masovne organizacije odupru uvlačenju u jedan takav tip rata koji bi uključivao pokrete ogromnih snaga pešadije naoružane puškama, mašinkama i eksplozivom. Čak i posle izbijanja rata, takve velike armije mogle su, bar u teoriji, biti nezadovoljne socijalističkom propagandom. U jednom slučaju one su zaista i bile nezadovoljne. Socijalistička Internacionala imala je opšti program suprotstavljanja izbijanju rata i taj program doživeo je neuspех upravo kada se suočio sa izazovima za koje se pripremao. To je bilo od odlučujućeg značaja za razdjeljenje svetskog socijalizma narednih sedam decenija, o čemu ćemo govoriti i kasnije. Danas, za razliku od vremena sveopšte mobilizacije, rat je postao užasavajuće kapital-intenzivan posao. Kada su već postavljena nuklearna oružja, inicijativa i u većoj meri izvršenje, prepušteni su daleko manjem broju ljudi nego ikada ranije.

Supersile i uništenje

Sovjetskim učesnicima u raspravi o nuklearnom oružju često teško polazi za rukom da pokažu da je pojam »supersile« pogrešan i da sukob moramo da posmatramo, u stvari, kao veliku međunarodnu klasnu borbu. I Ernest Mandel izgleda ponavlja ovu vrstu odgovora, ali on nikada ne bi zastupao upotrebu nuklearnog oružja, čak ni u odbrunu najutvrđenijih uporišta kolonijalne revolucije. Ali on svakako uviđa da je sovjetsko rukovodstvo lišilo sebe ovog argumenta postavljajući ogromne nuklearne snage protiv komunističke Kine. Pored toga što je sasvim očigledno da Kinez nemaju snage za počinjanje agresivnog rata protiv SSSR-a, pa čak i da nije tako, bilo bi razumno očekivati od socijalista da istaknu kategorički imperativ po kome spor između država koje sebe nazivaju socijalističkim mora da bude rešen bez upotrebe sile bilo koje vrste, a da i ne govorimo o krajnjoj bezobzrosti nuklearnog nasilja. Prirodno, to bi isto važilo i za kineske odnose sa Vijetnamom i za vijetnamske odnose sa Kambodžom kao i za Srednju Evropu i Balkan. Taj kategorički imperativ bio bi jedna opšta formula ponašanja, a ne uslovno ili faktičko preuzimanje obaveze.

Za razliku od toga razoružanje između dve velike sile moglo bi se postići samo kao rezultat ogromnog društvenog pritiska naroda i mirovnih pokreta širom sveta i, u najboljem slučaju, ono bi nužno uključivalo bilateralne procese sporazumevanja. Gospodin Andropov nas je htadno obaveštio da Sovjetski Savez neće prihvatiši ideju jednostranog razoružanja. Ali, gledano sa jednog socijalističkog ili komunističkog stanovišta, ako postoji neka zona u kojoj bi se od Sovjeta moglo očekivati da unilateralno pristupe razoružanju, onda je to upravo kineska granica. Sve rakete SS20 trebalo bi da budu uklonjene bez obzira na ostala neslaganja koja postoje između Kine i SSSR-a. To bi bio najmoćniji dokaz da trku u naoružanju ne treba smatrati »simetričnom«, da ne postoji prosti odslikavanje vojnih struk-

tura između dve velike sile i da je sovjetsko rukovodstvo spremno da preduzme aktivne korake u otklanjanju svih onih tendencija u svome političkom stavu koje kritičari opisuju kao hegemonističke.

Međutim, čak i ako nema izgleda za jedan takav gest dobre volje, a po svoj priliči ih nema, održavanje ovakve konfrontacije neće potvrditi da se sociologija nuklearnog sukoba ili nuklearnog zastrašivanja, zasniva na »sličnosti«, »simetričnosti« ili »identičnosti«. Čak bi i »približavanje« ostalo nedokazano. Otkako je E. Thompson pokrenuo ovo pitanje o njemu se naširoko raspravljalо, što je dovelo i do nekih pogrešnih interpretacija njegovog stanovaštva.

Narod protiv nuklearnog širenja

Pored Ujedinjenih nacija potreban je još jedan dopunski projekt. Potrebno je stvoriti odgovarajuće jedinstvo naroda. Ako ne shvatimo značaj toga, inicijativa oko nuklearnog naoružanja bila bi prepustena državama, a to je prilično opasno i neodgovorno. Postoje dve vrste nuklearnog proširivanja koje se utvrjuju širom sveta. »Vertikalno« proširivanje, što je bilo glavni predmet ove rasprave, odvija se u nadmetanju dveju glavnih sila. »Horizontalno« se sastoji u stalnom povećanju kruga država koje poseduju nuklearno oružje. Ovaj drugi tip proširivanja zadobija nove užasavajuće razmere. Razvojem i izvozom nuklearnih reaktora omogućena je difuzija tehničke sposobnosti za proizvodnju atomskog oružja 13; sporazum o neproizvodnjenu je inače doživeo neuspeh. Nuklearne sile su uspevalo da primoraju manje države da se odreknu prednosti »zastrašivanja«, uz obećanje da će i one same ograničiti, a potom umanjiti količinu svojih arsenala. Njihovo izbegavanje da to i stvarno učine zabeleženo je na Prvoj konferenciji za razmatranje za ovu deceniju, potpisnika sporazuma o neproširivanju. »Policeja supersila nikada nije uživala simpatije u svojoj nuklearnoj ulozi, ali je ranije uspevala da osigura minimalnu pokornost. To im sada, međutim, ne polazi za rukom. Već je indijska eksplozija u miroljubive svrhe pružila podsticaju za sličnu eksploziju u Pakistanu; Iran sigurno ne zaostaje za njima. Govorka se i o libijskoj bombi. U raznim obaveštenim krugovima ukazuje se prstom na ovu ili onu južnoameričku zemlju i pored Sporazuma u Tlatekou. Moralni čorsok u koji je zapao sporazum o neširenju može se pokazati na primeru Pakistana. Bile su preduzete sve odgovarajuće sankcije protiv dostavljanja oružja ovoj zemlji kada su otkriveni nepotrebni podaci o tome da prema nuklearno oružje. Ali neposredno nakon sovjetske invazije Avganistana, Sjedinjene Države su obnovile slanje oružja Pakistanu i to u još većim razmerama nego ranije, pokazujući da su strateški razlozi uvek iznad moralnih obaveza čak i onih koje se odnose na pitanje nuklearnog naoružanja.

Ovake stvari objašnjavaju neočekivanu popularnost ideje o nuklearnom zamrzavanju u nekim od zemalja koje poseduju nuklearno oružje, ali ne opravdaju tu ideju pred drugim državama koje osećaju svu težinu spoljašnjim imperialističkim pritisaka. Isto tako, to neće sprečiti raširivanje nuklearnog naoružanja na nove imperialističke centre. Naravno, »zastrašivanje« je uvek bilo u suštini bipolarna igra i složenost koju bi zahtevala izmena njenih pravila kako bi se sada prilagodila većem broju učesnika – dvanaestorici ili dvadesetorici, deluju krajnje obeshrabrujuće. Ako nije moguće obezbediti sigurnost denuklearizovanih zona sve države koje žele da budu nezavisne biće naterane u gadarensku trku za nuklearizacijom svojih vojnih snaga. Zahtev za zamrzavanje, očigledno je razuman kada ga postavlja, u samoj areni trke u naoružanju američki mirovni pokret. Malo je onih koji bi se usprotivili jednom takom razumnom potezu kada su u pitanju supersila. Međutim, to ne izgleda tako razumno kada su u pitanju zemlje prve linije trećeg sveta kada se protiv njih upotrebljavaju nuklearne pretnje. Zamrzavanje neprihvatljivog status quo-a nikada nije bilo pravedno, a sada postaje gotovo nemoguće. Sporazum o neširenju nametnule su nuklearne sile. One nisu u stanju da nametnu i zamrzavanje sve dok su same najupornije u dolivanju ulja na vatru nuklearnog ognjišta. Sve njihove propovedi u međunarodnim telima biće nekako progutane. Mirovni pokreti sa svoje strane, čuće se da u trećem svetu onoliko koliko su u stanju da nuklearnu zastrašivačku silu zamene snagom solidarnosti. Problem ovakvog argumenta je u tome što se odmah moramo zapitati da li takva solidarnost može biti jača od snage oružja, pa čak i nuklearnog. Naravno, bomba je bomba, dok solidarnost ima razna imena. Čak i danas ona se često naziva »hršćanskim ljubavlju«, ali se isto tako često skriva i pod raznim drugim etičkim pravilima.

Socijalisti i novi otpor

Kako se sve ovo može povezati sa tradicionalnim organizacijama radničkog pokreta? Do sada su ove organizacije uglavnom prihvatile postojanu, mada ne uvek uspešnu laičku tradiciju internacionalizma. Mandel s pravom kritikuje neke aktiviste iz mirovih pokreta koji prihvataju stav zborom proletarijatu. Bez obzira na promene do kojih dolazi u socijalnim strukturama razvijenih zemalja i dalje je jasno da bez podrške radničkih pokreta, mirovni pokreti neće moći da zadobiju radničku većinu u ovim zemljama. Edward Thompson, Rudolf Bahro i mnogi drugi koje Mandel помиње zalažu se za aktivno učešće radničkih pokreta u ovoj borbi. Ali Mandel (kao i ja sam) veruje da je radnički pokret upravo do ključnog značaja za uspeh ove borbe. To ne znači (bar za mene, a mislim ni za Mandela) da ne pridajemo nikakvu vrednost angažovanju Crkve ili mobilizaciji žena i muškaraca iz socijalnih grupacija koje su daleko izvan tradicionalnog okvira radničke klase, ili najnovijoj pobedi »Zelenih« i razvoju drugih autonomskih radikalnih grupacija. Nikako. Ovaj veliki uspon svesti i samoorganizacije svakako je trijumf za moderne mirovne pokrete, dostašan svakog divljenja.

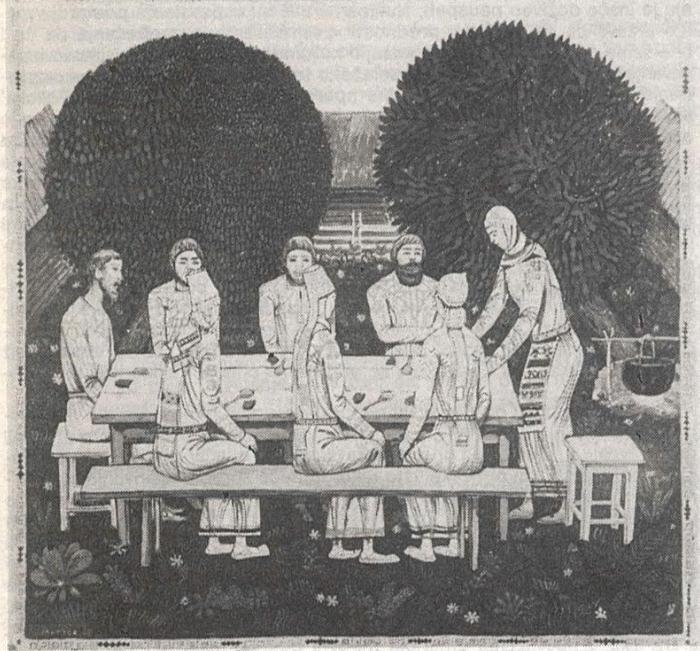
Problem je više u tome, kao što je Rajmond Vilijams ukazao u raspravi o Tomsonovom članku o Uništenju, što su nagon ka ratu i slabljenje ekonomije međusobno povezani.

»Na sreću«, kaže on, »još uvek je moguće stvarati pokrete za mir i razoružanje na najopštijim humanim osnovama. To što se oni i dalje razvijaju, značajna je pobeda u borbi protiv kulture i politike nasilja. Međutim, da bi oni bili intelektualno primereni i da bi pridobijali još širu podršku nužno je ići dalje od svih tih tako dirljivih i časnih odbijanja koja mnogima još uvek mnogo znače. Da bi se izgradio mir, sada, više nego ikada ranije, potrebno je izgraditi nešto više nego mir. Da bismo odbili nuklearna oružja moramo da odbijemo mnogo više nego nuklearna oružja. Ako sva te odbijanja ne mogu da se povežu sa ovakvom izgradnjom, aко protest ne može da se poveže sa praktičnim dostignućima, naša snaga biće nedovoljna.«¹⁴ Vilijams

kaže »još uvek« jer je sličnih situacija bilo i ranije. Radnički pokret je bio prvi moderni mirovni pokret i njegovi prvi pokušaji stvaranja međunarodne organizacije bili su sasvim jasno usmereni ka suprotstavljanju onim problemima o kojima govoriti u Vilijams.

Moderni mirovni pokret teži da spreči određene ratove, posebno sledeći rat. Ali i socijalistički pokret je težio da nade puteve za oktlanjanje uzroka rata što je i sada ne samo jedan privlačan cilj već očigledna nužnost. Prvo, suočavamo se sa nekoliko imperializama. Drugo, činjenica je da su međunarodne radničke organizacije podeljene. Uz to, na raznim stranama vidimo ne jedan već nekoliko »stvarno postojeci socijalizma« koji su ponekad u ratu. Sve ovo ukazuje na značaj potrebe preuzimanja odgovornosti za program koji ističe Rajmond Vilijams. Jasno, nije dovoljno ponavljati neke stare recepte, pogotovo one za koje je utvrđeno da izazivaju nepoželjne uzgredne posledice. Već smo govorili o štetnoj konfrontaciji između Sovjetskog Saveza i Kine. Međutim, takva kriza nije i jedina.

Nekoliko zemalja čije su vlade potvrđivale svoju privrženost marksizmu napale su Čehoslovačku 1968. godine kako bi uklonile devijantno komunističko rukovodstvo. Nešto skorije, Vijetnam je napao Kamboџu, a zatim i sam bio napadnut od Kine. U Poljskoj vojna huta na čelu sa generalom Jaruzelski koji je stupio na položaj glavnokomandujućeg poljske

armije uoči invazije na Čehoslovačku tragično se postavio protiv domaćeg sindikalnog pokreta koji uživa ogromnu podrušku (mada nismo sigurni, verovatno većine) radnog naroda Poljske. Takve krize će se verovatno ponavljati sve dok zvanični marksizam ne ustanovi njihove uzroke i dok se ne postigne saglasnost o radikalnom, demokratskom odgovoru nam ove krize. Takvi odgovori bi svakako otklonili glavne prepreke na putu napretka socijalizma.

U statute I Internacionale, koji su se posebno odnosili na Evropu, uneto je načelo da njen Centralni savet treba da obezbedi »da pitanja od opštег značaja stavljeni na diskusiju u jednom društvu treba da budu pretesana zajednički i u slučaju da treba preduzeti neke praktične korake, na primer u slučaju međunarodnih sporova, akcija udruženih društava treba da bude istovremena i jedinstvena«.

Ova prepostavka osnivača I Internacionale bila je zasnovana na osećanju koje je izrazio Marks i koje odražava iskustvo dveju ili više generacija radničke klase.

»Za razliku od starog društva sa njegovim ekonomskim bedama i političkim ludilom, javlja se novo društvo čije će međunarodno pravilo biti mir jer će njegovi vlastodaci svuda biti isti: radnici!«

Stoga, ratovi između država na čijem se čelu nalaze ljudi koji sebe nazivaju socijalistima naneli bi težak udarac upravo onim osnovnim idejama na koje se oni pozivaju.

To je prva, elementarna lekcija koju socijalisti treba da nauče. Dejant koji je neophodan u eri u kojoj se čovečanstvo suočava sa nuklearnim uništenjem očito treba pre svega da važi za zemlje koje sebe nazivaju socijalističkim. Sigurno je sramota za socijalizam da se od komunista u različitim zemljama traži da ubiju jedni druge u ovim nacionalnim komunističkim ratovima. To možda nije neko »teorijsko« tvrdjenje ali je ono svakako od fundamentalnog značaja. Moramo se setiti da su Lenjin i njegovi drugovi smatrali da treba da izadu iz II Internacionale jer se ona pokazala nesposobnom da spreči imperialistički rat i da mu se odupre. Šta bi oni sada mislili o socijalističkim ratovima teško je i zamisliti. Ali kada do njih dođe oni su isti kao i svi drugi ratovi. Rat je rat. Kad počne ubijanje svako ko je u njega umešan mora nekako da racionalizuje tu činjenicu. U pomoć se pozivaju razne vrste ideologija, naravno u pežaratnom smislu te reči, koje treba da pronadu nesocijalističke elemente koji bi se pripisali protivniku. Takvih elemenata svakako ima u svakoj socijalističkoj zemlji i nije potrebna neka detaljnija analiza da bi se oni otkrili. Na unutrašnjem planu, štampa u svakoj od ovih zemalja ukazuje na neke od ovih elemenata mada često kasno i nepotpuno. Ali pravo objašnjenje glavnog događaja – rata – zahteva nešto širu perspektivu od one koju nalazimo u takvim racionalizacijama. Odnosti koji su postali tako nesnošljivi morali su biti rezultat nekih manjkavosti u samoj osnovi. I

upravo na ove osnove moramo obratiti svoju pažnju ako želimo da izademo iz kruga propagandnih opravdanja i dođemo do obuhvatnijih uvida. To očigledno iziskuje razumevanje sociologije socijalističkih država, ali to je već jedna druga tema. Još jedno pitanje koje se ne sme zaobići (pored potvrđivanja uskih državnih interesa) jeste: čime se još može objasniti očigledan slom komunističkog interacionalizma, pored postojanja uskih državnih interesa?

Internacionalizam se naravno ne može svoditi na institucije. Oni koji su se otцепili od II Internacionale posle 1914. u rascepnu koji je tako duboko zabrinuo Razu Luksemburg sa čijim smo stavovima i započeli ovu raspravu, tvrdili su da je njihovo otceppljenje bilo opravdano tim istim internacionalizmom. Sa izbijanjem i svetskog rata, Štutgartska Rezolucija o militarizmu i međunarodnim sukobima za većinu rukovodilaca unutar međunarodne organizacije postala je mrtvo slovo na papiru. Štutgartski Kongres 1907, prvi takav skup ikada održan u samoj Nemačkoj bio je organizovan uz veliku pompu i ne male troškove. I pored toga ovaj Kongres je postao bojno polje na kome su nemački domaćini prečutno utopživani i izričito kritikovani da su postali isuviše buržoaski. Iz diskusije o opasnostima od rata izvučeno je nekoliko opcija. Prva, opštug generalnog štrajka protiv rata već je odbačena na prethodnim kongresima. Druga, koju je predložio Guesde i mnogi francuski delegati bila je da se čeka pobeda socijalista koja bi otklonila uzroke rata i tako rešila problem. Treću tendenciju izražavala je većina Nemaca; u njoj se naglašavala potreba da se ukine stajaca vojska i da se socijalisti obavežu da će upotrebiti sva sredstva kako bi sprečili izbijanje rata, a ako do njega već dođe, da se on odmah okonča. Lenjin i Roza Luksemburg ukazivali su da bi izbijanje rata koje bi oslabilo moć kapitalističke državne mašine moglo da posluži kao osnova pokušaja zbacivanja kapitalističke vladavine. Pripremni komitet nekako je sastavio stavove svih ovih različitih tendencija. U njemu su inače, bili Bebel, Volmar, Zores, Guesde, Adler i Roza Luksemburg. Štutgartska Rezolucija koja je bila rezultat njihovih većanja počinje potvrdom nemačke socijaldemokratske ortodokcije, a završava sa dva paragrafa koji su čisto Lenjinovi i Roze Luksemburg. Zanimljivo bi bilo otkriti i druge uticaje jer je očigledno da se tu našlo ponešto za skoro svaku od struja prisutnih u Internacionali. U skladu s tim ona je bila prihvadena sa odbavanjem koje se graničilo sa oduševljenjem.

Gledajući iz perspektive kasnijih događaja-neuspeha ovog programa nije nimalo iznenadujući; sa svojih različitih stanovišta i reformisti i revolucionari su predviđeli upravo takav jedan ishod. I svetski rat uništi je mnoge najopštije socijalističke prepostavke. I II internacionala pokazala se sasvim nemoćnom kao institucija ali je internacionalizam i dalje ostao jedna moćna snaga. Ako ništa drugo u krizi koja je diskreditovala njene institucije, ojačali su njeni ideali.

Ovu odvojenost posebno je zapazio Marks u »Kritici Gotskog programa«. On govori o emancipaciji radničke klase »pre svega u okviru današnje nacionalne države, svesna da će nužan rezultat njenih nastojanja koja su zajednička radnicima svih kulturnih zemalja biti internacionalno bratstvo naroda«. Po Marksovom mišljenju ovaj stepen internacionalizma ne zasluguje neku visoku ocenu. Dajući mu svoje delta minus on ga odbacuje sa komentarom da je taj internacionalizam bio kudikamo ispod internacionalizma partije slobodne trgovine. Kao što je on ukazao i ta buržoaska partija «takođe radi ponešto da trgovinu učini internacionalnom i njoj nikako nije dovoljna svest da svi narodi vode trgovinu u svojoj zemlji.« Greh Gotskog programa bio je taj da on nije naglašavao međunarodnu funkciju nemačke radničke klase. Na početku beše delo!

Stvarno se može posumnjati da je za neke umove postojanje međunarodnih institucija izgovor za zanemarivanje međunarodnih dužnosti. Marksističko shvatanje po kome je nemačka radnička klasa imala »međunarodne funkcije« bilo je sasvim nezavisno od ma koje institucionalne forme. Kao što je Marx posebno naglašavao »Internacionalna delatnost radničkih klasa ne zavisi nikako od postojanja međunarodnog radničkog udruženja. Ono je bilo samo prvi pokušaj da se za tu delatnost stvari centralni organ, pokušaj, koji je zahvaljujući impulsu koji je dao, ostavio trajne rezultate ali koji u svom prvom istorijskom obliku posle pada Pariske Komune nije više bio izvodljiv.«

Ogromno je iskustvo sve do naših dana koje govori o uspešnom izvršavanju ovih »internacionalnih funkcija« i izvan nekog odredenog institucionalnog okvira. Bezbrojni pokreti solidarnosti sa Alžirim, Vijetnamom, Latinskom Amerikom ili portugalskim kolonijama pokrenuli su sveopštu podršku pokreta radničke klase širom sveta koja je bila daleko značajnija od učešća ma kog posebnog međunarodnog tela.

Pored toga, rast transnacionalnog kapitala već duže vremena naneće opozicijama radničke klase izvesne funkcije koje se više ne mogu pametno i uspešno izvršavati bez minimalnog stepena zbljžavanja i saradnje. Sadašnja duboka ekonomski kriza još više je istakla tu potrebu. Ali ekonomsko slabljenje i nezapamćena masovna nezaposlenost zajedno sa militarističkim odgovorom vlasti preti da dovede u opasnost sva dostignuća radničkog pokreta u najrazvijenijim kapitalističkim zemljama; ove pretnje već imaju ozbiljan uticaj na institucije razvijene u cilju obezbeđivanja socijalne pomoći, socijalnog osiguranja i prava radnika i pored toga što je rat još uvek samo problem sa nekog budućeg dnevnog reda. Ekonomski krize i pripreme za rat ugrožavaju glavne institucije same demokratije. Sindikati ne mogu delovati na pravi način kada se ima u vidu da je deset, petnaest i više procenata odraslog stanovništva bez posla. Sav društveni napredak čovečanstva ostvaren nakon II svetskog rata u Evropi doveden je u pitanje; mnoga njegova dostignuća su neposredno ugrožena politikom monetarizma i kresanjima raznih fondova koja prati histeričnu ekspanziju na polju priprema za rat.

Ako treba pružiti otpor trci u naoružanju onda svakako mora doći do zbljžavanja socijalističkih i radikalnih grupacija sa novim mirovnim pokretima. Istovremeno, ako ove opozicije žele da pruže i jednu veljanu alternativu ekonomskom padu i deindustrializaciji, mora postojati akcija za bližu saradnju između radničkih pokreta na polju ekonomске politike. U Evropi se već radi na tome, mada na jednoj ad hoc osnovi; to pokreće pitanja kojima se moramo ponovo vratiti. Ovde će biti dovoljno da još jednom podvukemo da i pored toga što ne »zavisimo od postojanja« bilo kakvih posebnih

struktura koje bi otelovljivale socijalistički internacionalizam, mi uvek moramo težiti da otkrijemo odgovarajuće institucionalne veze koje bi omogućile internacionalističkim idejama i odgovorima da razviju svoju materijalnu osnovu.

Glavni problem sa kojim se socijalistički pokret suočava uvek kada želi da otvorí neka nova pitanja je u teme da razni modeli međunarodnih udruženja nisu sasvim podesni. Pogrešno je verovati da bi se rekreiranjem neke od klasičnih internacionalna mogao postići uspeh. Kao što nas je Heraklit upozorio, nikada ne možemo stupiti u istu reku. Međutim, dok policanizam ima prevagu nad lažnim i ugnjatčkim monolitizmom veoma je teško, obzirom na postojeće okvire regionalnih materijalnih interesa, zamisliti internacionalizam.

Nakon poraza 1914. godine, komunistička internacionala pokušala je da uspostavi strogi centralizam. Jedan od uslova koje Lenjin navodi u svojoj skici o učlanjenju u komunističku internacionalu glasi: »program svake partije učlanjene u Komunističku Internacionalu mora da potvrdi Kongres Komunističke Internacionale ili njen Izvršni Komitet«. Dalje, »sve odluke Kongresa Komunističke Internacionale kao i odluke njenog Izvršnog Komiteta predstavljaju obavezu za sve partie – članice Komunističke Internacionale. Ovim uslovima uspostavljen je model jedne svetske partie ali nisu stvoreni sociološki uslovi u kojima takva partija može dekovati.

Izloženost ruske revolucije obezbediла је sovjetskoj komunističkoj partiji nadmoćan uticaj u novoj Internacionali što je ubrzo posle Lenjinove smrti i kodifikovano u poznotom Staljinovom polemičkom izlaganju:

»Postoji samo jedno pitanje koje služi za razgraničavanje između svih mogućih grupa, tendencija i partija i kao provera da li su one revolucionarne ili antrevolucionarne. Danas je to pitanje odbrane SSSRa, jedne bezuslove i bezrezerve odbrane SSSRa od napada imperializma.

Revolucionar je onaj koji je spremjan da štiti i brani SSSR, bezrezervno, bezuslovno, otvoreno i pošteno, bez tajnih vojnih dogovora; jer je SSSR prva proleterska revolucionarna država na svetu, država koja gradi socijalizam. Internationalista je onaj koji je spremjan da bezrezervno, nepokolebljivo i bezuslovno brani SSSR; jer je SSSR osnova svetskog revolucionarnog pokreta i ovaj revolucionarni pokret ne može se braniti i unaprediti ako se ne brani SSSR. Jer svako ko misli da se svetski revolucionarni pokret može braniti odvojeno ili protiv SSSRa ide protiv revolucije i neizbežno mora skliniti u tabor neprijatelja revolucije.«

Nema podataka o tome da li je Staljin želeo da opozove ovo svoje tvrdjenje nakon raspuštanja Kominterne tokom II svetskog rata. Postojanje mnoštva sličnih država znači da bi njihovi branjenici mogli poboljšati ovaj stav zamenjujući svuda reči SSSR imenima svih tih država. Ako su očekivanja prvih socijalista uključujući i Markska bila opravdana, moralni bismi da budemo u stanju da očekujemo da sve ove zemlje usvoje zajedničku politiku ili da u Staljinov edikt ubace ime bilo koje od ovih država bez bojazni da bi ga time liliši njegovog prvočinog značenja. Ako bi to bilo moguće, onda bi se moglo napisati da bi »internationalista braniće bezrezervno Jugoslaviju, ili Kinu, ili Čehoslovačku. Očigledno je da niko u komunističkom pokretu ne uzima više ozbiljno ovu vrstu razmišljanja. Nezavisno od toga što neko ne odobrava određenu politiku pojedinih zemalja, (što obaveštenje često čine) činjenica da su one u ratu tragični je reduktio ad absurdum ove obaveze.

Pa i kada priznamo postojanje mnogih različitih komunističkih i socijalističkih centara nismo u stanju da iznademo kakvi bi odnosi trebalo da vladaju među njima.

Zbog prednosti koje im pružaju njihove demokratske strukture, evropske partie socijalističke Internacionale izgubile su svoj nadmoćni uticaj zbog nesposobnosti da se uhvate u koštar sa ovim problemima, uprkos veoma zanimljivom novijem razvoju u svim ovim socijalističkim partijama. Sada već možemo videti čitav niz regionalnih kontakta između socijalističkih snaga raznih delova sveta koji bi lako mogli prevazići okvire starih internacionala ali su i dalje sputani okvirima blokovskih podela koja ostaju najznačajniji činilac poratnih nagodbi. Na drugom planu možemo videti niz mogućnosti proširivanja veza između socijalista u raznim zemljama širom sveta i to kada se radi o nekim određenim pitanjima. No ova vrsta procesa prilično je sputana nemogućnošću da se više raznih pitanja dovedu u vezu. Već smo svedoci širokog dijaloga između nesvrstanih mirovnih pokreta u mnogim delovima sveta. Tokom vremena to može lako dobiti jednu određenu strukturu. Ali teško je videti kako se u takvom jednom dijalogu može postići saglasnost o politici koja bi izmenila trgovinsku neravnopravnost između Severa i Juga, koja bi okončala imperialističku dominaciju ili stvorila alternativne međunarodne institucije koje bi parirale moćnim transnacionalnim kompanijama.

Novije diskusije u italijanskoj Komunističkoj partiji o ovim pitanjima dobijaju sve veći značaj i izvan italijanskih granica. Kako je rekao Berlinguer na sednici Centralnog komiteta, januara 1982, svaki novi podsticaj ka socijalizmu u svetu zavisi od prodora u najrazvijenijim kapitalističkim regionima »počev od Zapadne Europe«. Ovo, međutim iziskuje jedan novi internacionalizam i to ne samo kao moralnu obavezu već kao funkcionalni odgovor na probleme sa kojima se suočavaju evropske socijalističke partie.

To jest, ni vlada Francuske, ni vlada Grčke neće biti u stanju da prevaziđu posledice svetske ekonomске krize u svojim ekonomijama koristeći samo sredstva koja stoje na raspolažanju njihovim administracijama. Koordinacija nacionalnih ekonomskih politika na alternativnoj internacionalističkoj osnovi sve više postaje imperativ za uspešno savladavanje problema koji se javljaju u pojedinim državama.

Već ima zanimljivih susreta između socijalista i nekih evrokommunista; čine se pokušaji da se naznači osnova za razmatranje ovih problema. Šta se pokazalo kada je forum IPSE skupio socijalističke ekonomiste i ministre ekonomije u cilju razvoja smelog projekta za evropski ekonomski oporavak? Iznenadujuće veliki broj onih koji su uključeni u ovaj posao istovremeno su prisutni u diskusijama o evropskom nuklearnom razoružanju; čak i ako se ne slazu oko ekonomskih politika sve prisutne partie su bar na istoj telesnoj dužini kada se radi o problemima razoružanja. Sindikati uključeni u razgovore o evropskom nuklearnom razoružanju rade na zajedničkom programu za pretvaranje vojnih industrija u civilne. U izradi ovog programa je već uveliko ostvarena saglasnost između britanskih sindikata, italijanske federacije metalских radnika i nemačkih sindikata metalske industrije. Jasno je da eko-

nomska saradnja između evropskih socijalista postaje sve neophodnija za očuvanje osnova evropske demokratije. Ekonomski pad i militarizam još uvek uzimaju svoj danak uništavajući oko nas sve ono što je do juče bilo gotovo univerzalna osnova demokratske evropske politike.

Program za dvehiljaditou godinu

Ako želimo da sprečimo treći svetski rat možda je već sada nužno ne samo da postavimo pitanje gde ćemo svi biti u dvehiljaditou već i da ozbiljno razmislimo o odgovoru na njega. Svi smo svesni toga koliko je mala verovatnoća da će čovečanstvo uspeti da preživi tako dugo. Pa ipak, sve dok ne potražimo racionalne odgovore na probleme koji su doveli do svih ovih užasnih lokalnih ratova u kojima je izručeno na milione tona konvencionalnog eksploziva i koji su milione dece doveli na ivicu gladi, borba za opstank neće biti uspešna. Šta posle Atlantizma i Varšavskog ugovora?

Pretpostavimo da bi Evropa iz čijih je prestonica izdato toliko narednja za otvaranje vatre, mogla za promenu početi sa nekim konkretnim predlozima za zajednički odgovor na slabljenje ekonomije i predlozima o razoružanju; zar to ne bi vodilo novim političkim odnosima. Tamo je Kina koja se bori da u toj dvehiljaditou godini svoju milijardu ljudi izvuči iz bede. Nisu li njihove potrebe i naše potrebe? Zar ne možemo da nademo izlaz iz ovakvog sveta u kome na jednoj strani trunu ogromne proizvodne snage, a na drugoj ljudi žive u ivici oskudice? Zar oporavak i razvoj u susretu Kine i Evrope ne bi vodili povećanje potrošnje i u drugim delovima sveta? Šta bi se tada dogodilo sa izgledima jedne trouglaste trgovine koja bi pospešila razvoj na čitavom Jugu? I zemlje koje proizvode naftu biće privučene da se pripadaju ovom procesu. Zamah svih tih inicijativa zainteresovan je i Sovjetski savez za aktivnu saradnju. Zar ne bi i sama američka ekonomija ponovo oživila (i strah bi se svakako smanjio) kada bi došlo do takvog oporavka? Seme ovih utopiskih planova je već posejano. Učestvujući u mirovnom pokretu, socijalisti širom sveta već pokušavaju da daju načrt jednog eksperimentalnog modela saradnje medju ljudima oko najneodložnijeg pitanja sveta. Ako bi povezujući sve ove inicijative započeli prve i još nedovoljno jake kontakte i proširili ih u jednu stalnu diskusiju, zar ne bi time pripremili osnovu jedne nove svetske politike?

Cepanje u socijalističkom bloku otislo je dalje od sve većeg razdobljavanja Severnoatlantskog saveza. Teško je verovati da će doći do ponovne fuzije. U današnjem svetu imamo, dakle, ta dva nemirna i razdobljena saveza. Svet sutrašnjice moraće da bude jedan; ili humana zajednica ujedinjenih naroda ili radioaktivna pustinja. Ako uopšte postoji put ka jedinstvu on svakako vodi kroz samoodređenje naroda i razvijanje okvira u kojima samopravljanje njegovih institucija postaje sredstvo da se nauči kako uskladi ljudske potrebe sa društvenim sredstvima. Pošto se nižu rat za ratom, a krvave intervencije se i dalje mnoge ja ne mogu u svome veku da sagledam neku dugoročnu osnovu za mir sve dok ne budemo uspeli da kreнемo ka okončanju eksploatacije. Nije li to alfa i omega neprovokativne, obrambene strategije? Mirovni pokreti moraju početi da razgovaraju o ovim problemima dok još ima vremena za to.

Koja vrsta institucija bi bila podesna za to? Za početak imamo Ujedinjene Nacije. U novije vreme ova organizacija doživljava jedan sasvim radikalni razvoj; nesvrstane zemlje sve više zahtevaju izbegavanje logike sukoba dveju velikih sila i dovode u pitanje dominaciju jednog naroda nad drugim. Bili bismo slepi ako ne bismo videli ogroman značaj Specijalnog zasedanja o razoružanju održanog 1978. prosti zbog toga što su neke sile udružile svoje snage kako bi poništile odluke zasedanja iz 1982. Na sličan način odgovori na kolonijalizam u novije vreme izražavaju mišljenje koja nalazi uporište u čitavom svetu. Naravno, okvir Ujedinjenih nacija nije dovoljan ali on svakako nije beznačajan. Mirovni pokreti i radikalne političke snage sve su aktivniji oko realizacije odluka Ujedinjenih nacija pogotovo tamo gde se čini da su one ugrožene akcijom velikih sila. Ovi pokreti sve su više ubedeni da se to mora činiti ne samo tako što će podržavati određene diplomatske kruge već, onda kada je to neophodno, otvaranjem velikih javnih kampanja. Zatim, svi mi moramo naučiti kako se bori, kako se naša pitanja nameću na dnevne redove državnika i vlasti.

Razvoj kontakta između mirovnih pokreta i njihovih saveznika može doprineti stvaranju jedne vrste pokreta ujedinjenih naroda koji bi započeo akciju u tom pravcu. U Zoni Pacifika kao i u Evropi, već postoje stalna udruženja mirovnih pokreta. I sasvim je izvodljivo poboljšati i proširiti komunikacije i razumevanje između ovih skupova sa raznih kontinenata. Takođe se moraju naći sredstva za ohrabrivanje nezavisnih i nesvrstanih grupacija u drugim delovima sveta koje još nisu obravalo svoja međunarodna tela. Jedno je socijalističke i radikalne partie, kao i komunističke partie moraju da stupe u razgovore, ako ni zbog čega drugog, da se uvere koliko je to teško. Ako nam je svima toliko teško da vidimo sebe kao deo čovečanstva onda svakome od nas bar treba omogućiti da objasni drugima kako ona ili on misle da bi svet mogao ponovo da se ujedini pre nego što se završi ovo stopeće. Ili pre nego što dođe kraj sveta, jer i to se lako može dogoditi i deset godina ranije.

² Manifest komunističke partie, K. Marks, F. Engels Izabrana dela, Kultura, 1949. s. 15

³ Juniorski pamflet, Kriza nemačke socijaldemokratije

⁴ Vidi generalmajstor J.F.C. Fuller, *The Conduct of War*. Eyre & Spottiswoode, 1962, VIII poglavje

⁵ R. Luxemburg, op. cit.

⁶ A.J.P. Taylor, *The Second World War*, Penguin 1976.

⁷ The United States Strategic Bombing Survey, Overall Report (European War), 1945,

⁸ J.I.F. Stone, *The Hidden History of the Korean War*, Monthly Review Press, New York, 1969.

⁹ Gabriel Kolko, *War Crimes and the Nature of the Vietnam War*, *Journal of Contemporary Asia*, I, tom

¹⁰ br. 1, jesen 1970.

¹¹ Arthur Westing & E.W. Pfeiffer, *The Cratering of Indo-China u Arms Control*, Scientific American, W.

¹² H. Freeman & comp San Francisco, 1973.

¹³ William Shawcross: *Sideshow – Kissinger, Nixon and the Destruction of Cambodia*, Andre Deutsch, 1979.

¹⁴ Vidi *The Dynamics of European Nuclear Disarmament*, Spokesman, 1981.

¹⁵ Mandel, op. cit.

¹⁶ Predgovor za knjigu *The Dynamic of European Nuclear Disarmament*, Alva Myrdal

¹⁷ Prepis sa Ujedinjenim Nacijama

Integralni tekstovi ovih i ostalih autora pojavljuju se u časopisu »Socijalizam u svetu«.

(Izvod iz Istolremenog Izlaganja na međunarodnoj tribini »Socijalizam u svetu«)